

RZUCAĆ (32) *vb impf*

a jasne.

inf rzucać (1). ◇ *praes 1 sg* rzucam (6). ◇ *3 sg* rzucą (5). ◇ *3 pl* rzucają (7). ◇ *praet 3 sg m* rzucił (1). ◇ *3 pl m pers* rzucali (6). *subst* rzucały (1). ◇ *imp 2 sg* rzucaj (4). ◇ *2 pl* rzucajcie (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w. s.v. rzucić.

1. Szybkim ruchem przemieszczać coś w powietrzu, miotać, ciskać; *vibrare* *Mącz, Cn; iactare* *Calep, Cn; iaculari* *Mącz; mittere* *Vulg; iacere, iactitare, obicere* *Cn* (21) : *iaculari, Miotać/ Rzucąć/ ftrzeląć. Mącz* 161d, 492d; *Calep* 496b.

rzucać co (5): *StryjKron* 160; niewiem: czemu [...] onemu [*ciału Bożemu w monstrancji*] rozmaitymi głofy śpiewaia: [...] z vkłonem kwiatki rzucaią *CzechEp* 191. *Cf rzucać co przed co, Zwroty.*

rzucać co przed co (2): *KuczbKat* 105 *cf Przysłowie. Cf »rzucać przed nogi«.*

rzucać przez co (2): máia [*Žmudzini*] fwoie Święto/ ktore zowia *Pergrubri* ná *Wiołnę/ [...] tám Wurfchait* ich/ to iest ofiarnik/ álbo ráczey *Czárownik/ [...] konewkę álbo kubek poštawi/ weźmie ią zębami/ y wypije piwo/ á wypiwłzy rzuca konewkę bez dotykánia ręku przez głowę* *StryjKron* 160. *Cf rzucać komu w co przez co.*

rzucać komu w co przez co (1): á oni [*chłopi*] wiawłzy káždy po plácku rzuca ieden drugiemu w ręce przez płomień/ tak długo chwytaiać áż lie vpieką *StryjKron* 161.

rzucać czym (2): wzyal przy nym pyenyedzi fziłną rzecz, kthorymy vnyego wdomu yako glupy rzuczał. *LibMal* 1547/134v. *Cf rzucać czym na kogo.*

rzucać czym na kogo (1): A tak tym fałfłwym wolaniym włfłtek lud na Iezufa pobudzili/ ij pochwáciwłfł kamienijé/ ij bloto/ czym kto mogł náń rzutzali *OpecŻyw* [123].

rzucać gdzie (2): *Ventilo, Wieyę/ rzucam ná powietrze/ wzdymam/ dmę. Mącz* 483c; *Calep* [834]a. *Przysłowia: bibl.* Ten ktory wzgorę rzuca kámień/ ná głowę iego pádnie *Leop Eccli* 27/28.

bibl. Niechćieyćie świętego miotać przede pły/ áni przed wieprze pereł wálznych rzucayćie [*Vulg Matth* 7/6]. *KuczbKat* 105.

Zwroty: »[co komu] rzucać przed nogi« (1): y gdy *Constantinopolim* główne á ftoleczne miásto obległ [*król turecki*]/ dopiero Bogacze rzucáli przed nogi *Cefárzowi* fwemu wielkie doftátki/ także y biaległowy kleynoty fwoie do obrony. *PowodPr* 84.

»wzgorę, ku gorze rzucać« [*w tym: co* (1)] = *in altum mittere* *Vulg; subiectare (alte)* *Cn* (1:1): *Leop Eccli* 27/28; *Subiecto* – Ku gorze rzuczam. *Calep* [1017]a.

Przen (4) :

rzucać co na kogo, na co (1): myć kthorzy nic nie mowiemy áni wierzymy/ iedno co Duch S. w piśmie mowi/ záwłze bępiecznie wzgárdziemy ich [*sofistów*] płonne plotki/ ktore nie ná nas/ ále ná Boże słowo rzucaią *GrzegRóżn* C4v.

Zwrot: »rzucać o ziemię« = *wywoływać strach, wstrząsać* (1): *Consterno, Przełtrzářzam* [!]/ rzucam o ziemię/ zářmucam. *Mącz* 414d.

a) *Narażać na zgubę, rzucać na pastwę* [*kogo; w tym: przed kogo* (1)] (2) : zátrzy w imię páńskie gdzie ieno żywnie chceř z Turkiem/ byle nie domá w Polfcze: nie rzucay wálzá kró(łewska) *M(ilość)* włzyřtkiego rázem przed nieprzyaciela/ nierzucay mówię żołniérzá fwęgo z którymby nieprzyaciél

czynić/ á żonę żołnierką którąby gwałcić miał: niepodaway dźiatki niewinné ná rzeź/ y wżysłtkę máiętność ich/ áby ią nieprzyaciél rozfzárpał/ domy áby pálił/ y kościoły Boże áby pułtołzyć miał.
OrzJan 136.

a. O losowaniu (3) :

Zwroty: [»rzucać kostki [o co]«: Moia ráda/ weyrzycie w tych Miniłtrow kram/ náydziecie Szoty fplatkami. Kátolicy to widzą iż ci ludkowie na łzczerey luderze. Przywodzą wam [ministrowie] mieyśca kęfe y nic ku rzeczy/ á to im włafnie iáko rzucáć kołtki o dułze. *ŚmigłŁup* D3.]

»[o kogo, o co] rzucáć los« = *mittere sortem Vulg; proicere sortem PolAnt* [szyk zmienny] (3): o lud moy rzucáli los: y dáli dziecień do nierządneho domu/ á dzieweczkę przedáli zá wino áby pili. *Leop Ioel* 3/3, *Ioann* 19/24; *BudBib Ioel* 3/3; [Piłze Ewányeliłta S. Ian 19. v. 23. Iż miedzy infzemi fzałtami páná Chriłtułowemi/ o które káci rzucáli łófy/ była iedná łukienká nie łzyta [...]: téy ták káci wíłzanowáli/ że iéy fzałrpác niechćieli/ ále łós o nię rzucáli/ czyia miała bydz. *ŁaszczRecepta* 41-42].

2. Spuszczając z góry w dół (często z użyciem siły), umieszczać coś w czymś, wrzucać; mittere Vulg [w tym: co (4)] (5) :

rzucáć z czego [= co] (1): Záprawdę powiedam wam/ iż tá vboga wdowá więcey włożyła á niżli wżysłcy ktorzy kładli do fkarbu. Abowiem wżysłcy z tego co im zbywáło/ rzucáli: á tá z vbołtwá fwego/ wżysłtko co miała wrzuciła *WujNT Mar* 12/44.

rzucáć w co (2):tákie ryby [wieloryby] okręty wywracáią iefli ich dźwiękiem iákim nie odłtráłzy/ ábo rzucáią w morze becżkę iáką prózną z ktorą rybá gra przewracáiąc. *BielKron* 295, 322.

Zwrot: »rękoma [do czego] rzucáć« (1): á iáko owi ná morzu/ gdy nawáłność powłtanie/ gárdzą drogimi towarámi/ y one włafnymi rękoma do morzá rzucáią/ á nád wżysłtkie bogáctwá żywot drożłzy máią [...]. Czemuż my [...] tymi rzeczámi nie gárdżimy/ ktore dułze náłze ná potępienie pogrążáią? *WysKaz* 12.

Przen [w co] (1) : Nye z inąd powłtały kácerłtwá y nyektore náuki przewrotne/ ktore sídlą dułfe/ á w głęmbią rzucáją/ yedno gdy dobre píłmá nye dobrze rozumyáne bywáją *KromRozm II* o4.

3. Zarzucać; w przen (1) :

Zwrot: »[na co (żywotne)] wędę rzucáć« (1): Tác [nadzieja] y sídlá ná ptałzki/ y ná ryby wędy Rzuca/ okrywłzy zdrádný hak łákoćią włzędy *RybGęśli* B.

4. Odrzucać, nie przyjmować (3) : co rádзіłz, nie podoba się im [kochankom *Wenus*]; Co odradzałz, podoba: czego mieć nie mogą, Pożádaia; á kiedy dołtána, rzucáią. *CiekPotr* 53.

a. O Bogu [co] (2) :

Zwroty: »rzucáć od siebie« (1): O Pánie/ prace rąk twych/ nie rzucay od siebie *GrabowSet* L2v.

»na stronę rzucáć« (1): Oycze dobroći/ moiego wołania Ná łtronę nie rzucay *GrabowSet* K3v.

5. Gwałtownie ruszać, szarpać; agitare, carpere, iactare, laniare, raptare, vexare, violare Cn [kim, czym dokąd] (2) :

W przen (1) :

Szereg: »szawiać i rzucáć« (1): Ma iefzczé tá wodá y morze tego światá fwoie wiátry ktore okrętem náłżym fzawiaia y rzucáią/ czáłem do niebá/ czáłem do przepáści. *KlonFlis* A4v.

Przen (1) :

rzucać przez co (1): brzuch [tj. *łakomstwo, chciwość*] [...] *zá gory/ zá morzá/ przez fkály/ przez ognie/ ludźmi [...]/ czałem więc y z vtrátą żywotá/ rzuca. GostGospSieb +2v.*

6. [Zwrot: »[przeciw komu] pięty rzucać« = *sprzeciwiać się, buntować się*: á człowiek [...] łam przeciw łtworzyćielowi łwoiemu wierzga y pięty rzuca. *LipsPiotr 45.*]

Synonimy: **1., 2., 5.** *ciskać, miotać.*

Formacje współrdzenne cf RZUCIĆ.

Cf **RZUCAJĄCY, RZUCANIE, RZUCANY**

MN